

Războiul drogurilor în America de Sud. Puterea cartelurilor. Implicarea Statelor Unite

Mihai Hotea

Master în Geopolitică și Geostrategie, REI-ASE, București

This article aims to present some main aspects concerning the Drug War in South America and especially Colombia, from the economical issues to the large political and military involvement.

The study underlines the strong negative impact of the drug trade on national economies, with regard to the increasing drug war budget of the United States. Here are also rendered the official efforts in fighting this war, with national Colombian and United States military troupes and equipment, including a very ingenious extradition treaty.

Nevertheless, it points out the increasing ability of organized crime associations to influence the political power and the legal system through terrorism and bribery, becoming these new challenging actors of the geopolitical environment.

Key words: *drug war, drug trade, drug control policy, narcoterrorism, extended military involvement, Anti-drug Andean Initiative, grey areas, Plan Columbia.*

1. Aspecte economice

Traficul ilicit de droguri este o afacere care rulează peste 400 de miliarde de dolari anual, echivalentul comerțului cu textile și reprezintă 8% din totalul comerțului internațional. Estimările aparțin organismelor de specialitate din cadrul Națiunilor Uniteⁱ, care mai adaugă la aceasta faptul că profiturile din stupefiante sunt atât de ridicate încât ar trebui interceptate trei sferturi din transporturile actuale pentru a reduce serios profitabilitatea afacerii. Afirmația vine în condițiile în care în prezent doar 13% din livrările de heroină și până la 30% din cele de cocaină reușesc să fie interceptate.

O mare parte din aceste transporturi de narcotice se îndreaptă către Statele Unite, unde un kilogram de heroină se vinde în medie cu 25 000 de dolari, consumatorii americani sporindu-și cheltuielile de la 39 la 77 de milioane de dolari

anual pe cocaină și de la 10 la 22 de milioane de dolari anual pe heroină în perioada 1989-1998ⁱⁱ. Dată fiind situația, bugetul federal alocat războiului drogurilor a depășit în ultimii ani 18 miliarde de dolari anual, suma fiind repartizată, conform Departamentului pentru Politici Naționale de Control a Drogurilor pe capitole care merg de la tratament și prevenire (aproximativ 30 %) până la poliție și funcționarea aparatului judiciar (peste 50 %), alocându-se și o cotă de 6% cheltuielilor internaționaleⁱⁱⁱ. De altfel, numai menținerea în închisori federale a celor condamnați pentru traficul de droguri costă administrația americană în jurul a 8,6 milioane de dolari anual. În plus, costurile pe care economia americană le suportă din cauza pătrunderii drogurilor pe piețele interne au crescut exponențial în ultima jumătate de secol: dacă administra-

ția Nixon aloca, în 1995, 65 de milioane de dolari pentru războiul drogurilor, administrația Reagan depășea, în 1982, 1,6 miliarde de dolari pentru ca administrația Bush să aloce pentru anul 2005 peste 19 miliarde de dolari.

Cu toate aceste eforturi, un sondaj de opinie^{iv} releva că în anul 2000 mai mult de jumătate din elevii din Statele Unite încercau un drog până la terminarea liceului, 88 % dintre cei intervievați considerând procurarea unui drog extrem de ușoară în mediul în care se găseau.

Un procent predominant din drogurile de pe piața americană provine din America de Sud, în special din Peru, Bolivia și mai ales Columbia, aceasta din urmă devenind începând cu 1997 cel mai mare producător de coca din lume. Autoritățile americane au precizat că sursa principală de cocaină o reprezintă Columbia, cu o cotă de aproape 100 %, fapt relevat și de valoarea profitului valutar repatriat, din droguri, de 7 miliarde de dolari, sumă comparabilă cu valoarea exporturilor legale ale Columbiei^v. Într-o situație asemănătoare se găsește și Bolivia, a cărei piață externă este dominată în proporție de 98 % de comerțul cu coca.

2. „Planul Columbia”

În octombrie 1999, guvernul columbian a anunțat un plan, estimat la 7,5 miliarde de dolari și denumit *Planul Columbia* care își propunea reducerea cultivării, preparării și distribuției de narcotice cu 50% în 6 ani. Columbia s-a oferit să aloce 4 miliarde de dolari pentru susținerea planului și a cerut comunității internaționale, printre care și Statelor Unite, să-și aducă contribuția în ceea ce privește restul de finanțare necesară. Pentru a susține aceste eforturi, în iulie 2000, SUA au fost de acord să participe cu aproximativ 860

de milioane de dolari, sumă majorată în 2001 cu alte 330 de milioane. Participarea americană consta în asigurarea de echipamente precum elicoptere și avioane de capacitate mică în vederea sprijinirii operațiunilor anti-drog ale armatei columbiene precum și ale poliției dar și realizarea de proiecte de dezvoltare alternativă în zonele cultivate de coca, întărirea organizațiilor de protecție a drepturilor omului din Columbia și nu în ultimul rând susținerea procesului de pace.

Statele Unite estimează că amenințarea narcoticelor de proveniență columbiană s-a extins, devenind din ce în ce mai complexă în ultimii ani. Între anii 1996 și 2000, SUA au asigurat Columbiei peste 765 de milioane de dolari pentru sprijinirea activităților de reducere a traficului cu droguri. Cu toate acestea, Columbia a rămas liderul mondial al producției de cocaină, producție pe care a și dublat-o în perioada 1995-1999. În același timp, Columbia a devenit o sursă majoră de heroină pentru piețele americane, producând în jurul a 6 tone metrice anual. Mai mult, numărul și tipurile de organizații, inclusiv grupurile insurgente implicate în activitățile ilegale cu narcotice au crescut iar aceste grupuri controlează peste 40 % din teritoriul Columbiei, fapt ce îngreunează considerabil operațiunile autorităților^{vi}.

În pofida eforturilor americane și columbiene de reducere a traficului de droguri, Ambasada SUA în Columbia nu a raportat încă o reducere netă în prelucrarea sau exportul de cocaină rafinată către SUA. În plus, autoritățile americane constată că, în timp ce cele două grupări majore – cartelul de la Medellin și cel de la Cali – au dominat piața drogurilor în anii 80 și la începutul anilor 90, în prezent, sute de organizații mai mici și mai descentralizate se implică în toate aspectele ce țin de comerțul cu droguri. Ace-

leși surse precizează că miliarde de dolari se întorc în Columbia, în fiecare an, numai din comercializarea cocainei. Această cantitate uriașă de bani a făcut posibil ca aceste organizații să dobândească o putere și influență economică, politică și socială fără precedent. Pentru a complica și mai mult problema, cele două grupări insurgente majore – Forțele Armate Revoluționare din Columbia (cunoscute sub denumirea de FARC) și Armata Națională de Eliberare (ANL), în care activează până la 30 000 de oameni, precum și alte grupări paramilitare și-au extins implicarea în traficul de droguri, în special în teritoriul de la est și sud de Anzi, pe care le controlează și care este de dimensiunea Texasului^{vii}. Tot surse americane^{viii} au estimat că două treimi din FARC și o treime din ANL sunt implicate sub o formă sau alta în activitățile ilegale referitoare la droguri, fie că este vorba despre cultivarea de coca, stabilirea prețului sau asigurarea rețelelor de transport.

3. Narcoterorismul

Fostul președinte Fernando Belaunde Terry al Peruului^{ix} a folosit pentru prima dată în 1983 termenul de narcoterorism, cu referire la activitățile de tip terorist orientate împotriva trupelor poliției antidrog. În prezent, narcoterorismul se referă la încercările traficantilor de narcotice de a influența politica guvernamentală prin amenințări și folosirea susținută a violenței ca instrument de presiune.

Începând cu 1984, cartelurile, întărite de politica aspră a guvernelor, s-au angajat într-un regim brutal de narcoterorism. Astfel, asasinarea Ministrului Justiției, Rodrigo Lara Bonilla, a fost primul pas într-o campanie menită să intimideze sistemul juridic și politic co-

lumbian. Trei ani mai târziu, narcoterorismul dobânda caracter internațional, odată cu încercarea cartelurilor de a asasina la Budapesta pe ambasadorul columbian în Ungaria, Enrique Parejo Gonzales. Parejo tulburase anterior activitatea cartelurilor, atunci când, succedându-i lui Lara, a implementat planul președintelui Betancourt cu privire la politica extrădării. Un an mai târziu, un alt susținător al extrădărilor, Carlos Hoyos Jimenez a fost asasinat împreună cu trei bodyguarzi, în timpul unei acțiuni de răpire eșuate.

Dar, în ciuda comportamentului brutal al cartelurilor, președinții Ayala Julio Turbay (1978 -1982), Belisario Betancourt (1982-1986) și Virgilio Baro (1986-1990) au rămas fermi opozați ai traficantilor și au rezistat în special presiunilor de a se renunța la tratatul de extrădare.

În august 1989, cartelurile l-au asasinat pe senatorul Luis Carlos Galan, un foarte popular candidat la președenție, drept un avertisment că nimeni, oricât de influent ar fi, nu este de neatins, incident care a șocat opinia publică columbiană, servind la reafirmarea determinării guvernului de a înfrânge traficantii de droguri.

În cele 10 luni rămase din mandat, președintele Barco și-a asumat puteri corespunzătoare stării de asediu, desemnând narcoterorismul drept o amenințare serioasă la adresa siguranței naționale. În replică, cartelurile au declarat război, declanșând o oribilă serie de asasinate, răpiri, atentate cu bombe soldate cu multe victime, mergând până la doborârea unui avion AVIANCA, incident soldat cu 111 morți. Deși încercările guvernului de a captura conducerea cartelului de la Medellín (recunoscută în persoana lui Pablo Escobar) s-au dovedit ineficiente^x, poliția a obținut numeroase succese prin

interceptarea transporturilor și eliminarea ocazională a unor indivizi cheie (precum Rodriguez Gacho).

Cu toate acestea, atacurile au continuat, relevantă fiind în acest sens răpirea de către FARC lui Ingrid Betancourt, un candidat la președinția Columbiei, cu puțin timp înainte de recente alegeri.

Dar acțiunile narcoteroriștilor nu vizează doar politica națională ci sunt îndreptate și împotriva statelor care acordă sprijin autorităților în combaterea traficului de droguri pentru a descuraja participarea acestora în operațiunile antidrog. Un exemplu în acest sens îl reprezintă atentatul cu bombă de la ambasada americană din Peru cu puțin timp înainte de vizita președintelui Bush, în 2002. Responsabilă pentru acest act se pare că a fost mișcarea rebelă Shinning Path, o grupare care după șocul capturării liderului Abimael Guzman în 1992 și-a revenit datorită profiturilor obținute din traficul de narcotice.

Incidentul avea loc într-un moment în care Statele Unite hotărâseră reconsiderarea politicii antidrog în Peru, printr-o triplare a fondurilor alocate de la 50 de milioane de dolari la peste 150 de milioane de dolari anual. În ciuda atentatului, SUA au hotărât și reluarea programului de interceptare și doborâre a avioanelor suspecte de trafic de droguri care traversează jungla Amazonului, program ce fusese suspendat după ce o misionară americană și fiica ei fuseseră ucise accidental^{xi}.

4. Participarea militară extinsă

În Columbia, președintele nou ales, Alvaro Uribe Velez, este de departe cel mai pro-Bush lider sud-american, solicitând de la început Statelor Unite o asistență militară sporită, în special în ceea ce privește depistarea avioanelor care pără-

sesc Columbia încărcate de droguri pentru a se întoarce în țară cu arme pentru rebeli. La rândul său, guvernul american se îndreaptă spre o implicare tot mai puternică în războiul civil columbian, sperând să-și extindă asistența militară dincolo de operațiunile anti-drog. Astfel, administrația Bush a cerut recent Congresului fonduri suplimentare pentru combaterea răpirilor teroriste din Columbia și extinderea suprafețelor controlate de autorități, dorindu-se astfel a se pune capăt restricțiilor legale care limitau participarea militară americană în Columbia la operațiunile privind narcotice. Cele 29 de milioane de dolari în plus urmează a fi folosite pentru antrenarea și asistarea operativă a forțelor armate columbiene și de poliție în acțiunile împotriva răpirilor.

Mai mult, trupe americane aparținând forțelor de elită (cunoscutele Berete Verzi) s-au deplasat în februarie 2003 în Columbia pentru a începe pregătirea soldaților columbieni pentru păzirea unei conducte de petrol intens bombardată^{xii}.

Sosirea Beretelor Verzi a semnalat un efort american mai agresiv de a ajuta forțele columbiene împotriva gherilelor și Armatei Naționale pentru Eliberare, precum și împotriva membrilor FARC nou sosiți în regiune. Misiunea americană, considerată extrem de periculoasă, a fost echipată cu mai multe elicoptere Blackhawk, un echipaj medical complet, punându-se în funcțiune din timp un sistem de comunicații precum și incinte puternic fortificate.

Tot în efortul de a controla fluxul de droguri dinspre Peru pe cale aeriană, Statele Unite au investit nu mai puțin de 77,5 milioane de dolari pentru instalarea unei baze secrete în jungla Amazonului.

Deși asistența Statelor Unite este oferită doar în scopuri anti-drog, extinde-

rea ei la operațiuni ce țin de securitatea și politica internă a statelor sud-americane a fost justificată prin aceea că există o legătură clară între operațiunile anti-drog și cele anti-insurgenți deoarece prin lovirea comerțului cu droguri este lovit chiar centrul economic de gravitate al gherilelor. Deoarece prin distrugerea câmpurilor de coca, a instalațiilor de prelucrare a drogurilor, a rețelelor de transport, guvernul poate de asemenea degrada abilitatea gherilelor de a purta războiul.

În aceste condiții, Bush a cerut Congresului 550 de milioane de dolari în plus pentru combaterea drogurilor în Columbia pentru anul fiscal 2006, dintre care aproape 400 de milioane de dolari vor fi alocate eforturilor militare și polițienești. Astfel, administrația Bush propune păstrarea ajutorului militar pentru Columbia aproape neschimbat pentru anul următor, în ciuda solicitărilor unor membri ai Congresului de a se acorda o mai mare importanță programelor sociale. În să, deși democrații au încercat să sporească ponderea componentelor sociale în demersul anti-drog sud american, inițiativa lor nu a întrunit susținerea necesară. În plus, în vreme ce Planul Columbia urma să-și încheie funcționarea în 2006, în august 2004, conținutul acestuia a fost inclus într-o operațiune americană mai largă, care acoperă întreaga regiune și nici nu are un termen limită – Inițiativa Anti-drog din Anzi, pentru care Bush a mai propus 735 de milioane de dolari în 2006.

5. Eficiența extrădărilor

Statele Unite au etichetat două grupări majore de gherilă din Columbia și o facțiune paramilitară de dreapta ca fiind organizații teroriste, fapt care, combinat cu implicarea acestora în traficul de droguri ce afectează economia americană,

permite judecarea în SUA a suspecților extrădați. În acest scop, Guvernul columbian a procedat la extrădarea suspecților capturați din industria narcoticelor într-un ritm record. Astfel, la începutul lui noiembrie 2004, Columbia a extrădat 13 suspecți într-o singură zi, pentru ca, până la sfârșitul aceleiași luni, guvernarea Uribe să mai predea un grup de 15 columbieni, printre care și Gilberto Rodriguez Orejuela, unul dintre capii Cartelului de la Cali (fiind cel mai puternic magnat al cocainei extrădat vreodată). De asemenea, guvernul columbian a extrădat alți 170 de suspecți de trafic de droguri, număr care depășește totalul extrădărilor din ultimii 20 de ani.

Impactul acestor extrădări este însă unul greu de controlat. Pentru că, deși acestea duc într-o primă fază la alterarea traficului de droguri, ele au ca efect secundar creșterea prețului cocainei pe piețele americane, concomitent cu scăderea purității drogurilor.

În plus, cartelurile columbiene sunt un model de organizare mafiotă deosebită cu o structură în formă de plasă, în care fiecare grup este relativ autonom față de celelalte^{xiii}, fapt care le conferă nu doar elasticitate ci și un răspuns eficient dat activității autorităților: chiar și capturarea, extrădarea sau uciderea șefilor importanți ai principalelor carteluri nu constituie lovituri decisive pentru ansamblul organizațiilor din lumea interlopă.

De aceea, chiar și extrădarea lui Gilberto Orejuela este considerată a avea un impact slab asupra traficului de droguri în general. Astfel, deși extrădarea poate îmbunătăți relațiile bilaterale dintre state, nu se poate stabili cât de eficientă este în fapt pentru combaterea traficului de droguri.

Cartelul de la Cali a dominat piața narcoticelor după ce Cartelul de la

Medellin a primit o lovitură puternică prin capturarea șefului său Pablo Escobar, la începutul anilor 90. Ulterior, puterea Cartelului de la Cali a trecut, o dată cu jumătatea anilor 90, în mâinile Cartelului Norte de Valle, pe lângă care au apărut noi și noi carteluri, pregătite oricând să îi ia locul.

Guvernul columbian câștigă totuși un avantaj politic de pe urma extrădărilor, chiar dacă eficiența acestora în combaterea criminalității organizate cu privire la traficul de stupefiante nu este una semnificativă. Statele Unite au afirmat de curând că deși dorește extrădarea comandanților, doar Președintele Uribe poate decide în cazuri individuale. În acest context, președintele columbian a reafirmat faptul că cei care doresc să evite extrădarea trebuie să demonstreze bună credință și dorința de implicare activă în construcția păcii.

6. Puterea drogurilor

Comerțul cu droguri este un fenomen economic în puternică expansiune, fiind o componentă principală a criminalității organizate. Estimat de către Interpol la aproximativ 400 de miliarde de dolari, o cifră de 10 ori mai mare decât cea rezultată din comerțul cu arme și dublul veniturilor OPEC, traficul de droguri generează o economie mondială proprie, cu un transfer de capitaluri aferent. Este vorba în fapt despre o economie subterană, însă o dată cu diversificarea și perfecționarea strategiilor de spălare a banilor, aceasta se integrează tot mai mult celei legale^{xiv}.

Dar, dincolo de a fi un fenomen geoeconomic, traficul cu narcotice devine și un fenomen geopolitic major. Organizațiile criminale internaționale care se îmbogățesc din comerțul cu droguri dispun

în prezent de mijloace militare considerabile, ajungând uneori în situația de a amenința serios puterea de stat. Sau, după cum sublinia James Mills, „*Imperiul Subteran are astăzi mai multă putere, avere și autoritate decât multe națiuni. Nu arborează nici un drapel pe terasa Națiunilor Unite, dar are armate mai mari, agenții de informații mai capabile și servicii diplomatice mai influente decât ale multor țări*”^{xv}.

Cartelurile columbiene au la dispoziție flote aeriene și maritime precum și sisteme de comunicație prin satelit care le permite să aibă un control la nivel mondial al rețelelor lor. Astfel, puterea militară dobândită de aceste organizații conduce la existența unor zone – numite adesea zone gri – în care puterea de stat nu se mai exercită, iar drepturile se stabilesc după alte reguli.

În plus, ele au capacitatea de a corupe puterea politică, estimându-se că peste 100 de milioane din veniturile cartelurilor sunt cheltuite anual pentru mite^{xvi}. Legăturile dintre traficantii de droguri, puterea politică și aparatul de stat sunt strânse: în ciuda periodicelor campanii antimafiotice și a succeselor neîndoielnice realizate, suspiciunile și acuzațiile lovesc autoritățile cele mai înalte. Astfel, ministrul apărării, Fernando Botero a fost arestat în 1995, la numai o lună după capturarea fraților Orejuela, sub acuzația de a fi acceptat, în calitate de organizator al campaniei electorale a președintelui Samper, o finanțare uriașă (6 milioane de dolari) din partea cartelului din Cali^{xvii}.

Dacă tentativele de corupere eșuează, violența este folosită drept instrument principal pentru influențarea puterii politice, teama insuflată de aceste organizații determinând autoritățile să ia măsuri extreme de securitate. Un exemplu sugestiv îl reprezintă precauțiile luate cu ocazia întâlnirii președintelui Bush cu președin-

tele columbian: 15 000 de soldați, 2 submarine și alte nave de luptă, elicoptere militare și avioane de luptă.

Cert este că guvernele întâmpină în prezent reale dificultăți în gestionarea acestor noi actori pe scene lumii. Aceasta deoarece extraordinarele câștiguri obținute de pe urma traficului cu narcotice pot fi ușor reinvestite în echipamente de ultimă generație, arme distrugătoare și mercenari care să constituie, în ultimă instanță, veritabile armate particulare.

Note:

i. United Nations Office for Drug Control and Crime Prevention, *Economic and Social Consequences of Drug Abuse and Illicit Trafficking*, New York, UNODCCP, 2003, p. 3, www.drugfacts.org.

ii. United Nations Office on Drug and Crime, *Global Illicit Drug Trends 2003*, New York, 2003, p. 51, www.drugfacts.org.

iii. Office of National Drug Control Policy, National Drug Control Strategy, *FY 2003 Budget Summary*, Washington DC, Office of the President, February 2002, Table 2, p. 6, www.drugfacts.org.

iv. Office of National Drug Control Policy, *National Drug Control Strategy: Budget Summary*, Washington DC, US Government Printing Office, 1992, p. 212-214; Office of National Drug Control Strategy, *2000 Annual Report*, Washington DC, US Government Printing Office, 2000, p. 94, Table 4-1; Johnson L., Bachman J., O'Malley P., *Monitoring the Future: National Results on Adolescent Drug Use Overview of Key Findings 1999*, Washington DC, NIDA, 2000, p. 3-6, p. 48, Table 6 (versiune online a sondajului MTF, www.drugfacts.org).

v. Trade and Environment Database (TED), *TED Case Studies, Co-*

lumbia Coca Trade, Washington DC, American University, 1997, p. 4, www.csdp.org.

vi. Paolo Perrezio, *Mafiile*, Editura All, București, 2004, p. 121.

vii. Bernard Henri Levy, *Reflecții asupra războiului, răului și sfârșitului istoriei*, Editura Trei, București, 2004, p. 79.

viii. US General Accounting Office, Drug Control, *Narcotics Threat from Columbia Continues to Grow*, Washington DC, US GPO, 1999, p. 4-5, www.drugfacts.org.

ix. A guvernat între 28 iulie 1980 și 28 iulie 1985.

x. În 1991, Pablo Escobar s-a predat de bună voie autorităților sub rezerva îndeplinirii de către acesta a unor condiții extrem de restrictive, capul Cartelului de la Medellin păstrându-și chiar dreptul ca locul unde va fi deținut să fie construit și dotat potrivit indicațiilor sale.

xi. În 1998, un avion de capacitate redusă, transportând o misionară americană împreună cu fiica sa de trei luni, a fost doborât asupra Amazonului de către trupe americane, staționate acolo, fiind confundat cu un transportator de droguri. Incidentul s-a soldat cu un scandal la nivel înalt, ce a determinat retragerea participării americane la operațiunile de combatere a traficului de droguri din Peru.

xii. The Tallahassee Democrat, numărul din 26 ianuarie 2003, www.narconews.com.

xiii. Paolo Pezzino, *op. cit.*, p. 119.

xiv. Aymeric Chauprade, François Thual, *Dicționar de geopolitică*, Editura Corint, București, 2003.

xv. Alvin Toeffler, *Puterea în mișcare*, Editura Antet, București, 1995, p. 454.

xvi. Trade and Environment Database, *op. cit.*, p. 6.

xvii. Paolo Pezzino, *op. cit.*, p. 122.

Bibliografie:

1. Chauprade Aymeric, *Dictionar de geopolitica*, Editura Corint, București, 2003.
2. Chomsky Noam, *Hegemonie sau supraviețuire*, Editura Antet, București, 2003.
3. Hirst Paul, *Război și putere în secolul XXI*, Editura Antet, București, 2001.
4. Levy Bernard Henry, *Reflecții asupra războiului, răului și sfârșitului istoriei*, Editura Trei, București, 2004.
5. Nistoreanu Gheorghe, Păun Costică, *Criminologie*, Editura Europa Nova, București, 1996.
6. Pezzino Paolo, *Mafiile*, Editura All, București, 2004.
7. Stancu Emilian, *Tratat de criminalistică*, Editura Universul Juridic, București, 2002.
8. Toffler Alvin, *Puterea în mișcare*, Editura Antet, București, 1995.
9. Toeffler Alvin, *Război și anti-război*, Editura Antet, București, 1995.
10. www.drugwarfacts.org
11. www.csdp.org
12. www.narconews.com